

DESEN EĞİTİMİNDE ÇİZİMİN “BİR DÜŞÜNME BİÇİMİ” OLARAK İNCELENMESİ

Arş. Gör. İbrahim Yıldız
Gaziantep Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü
ibrahimyildiz.art@gmail.com

Özet

Sanatın insanın gelişimiyle eşzamanlı geliştiği düşünülürken, kuşkusuz sanatın da bir düşünme biçimi olduğu açıktır. İnsan, kendi gölgesini keşfettiği anda kendi varlığını şaşkınlıkla sorgulamıştır belki. Fakat dünya üzerinde yürümeye başlayan insan, ardında bıraktığı ayak izlerini keşfettiğinde geçmişi de keşfetmiş oldu. “iz bırakmak” şimdiki andan geçmişe bir tür yolculuk haline gelince, insan geçmişe doğru iz bırakmanın yollarını aradı. Belki de sanatın ilk adımları ve bu adımların ilk izleri de böylelikle keşfedilmiş oldu. Mağara yüzeyinden tuval yüzeyine geçinceye kadar insan gibi sanat da evrilmeye devam etmiş, günümüzdeki haline ulaşmıştır. Öyleyse desen, kuşkusuz bu evrilmenin bir parçası ve bir düşünme biçimidir. Bilinç, karşılaştığı her bir şeyle ilişki kurduğu gibi nesnelerin ve biçimlerin de yüzeylere aktarımı bilinçle ilintili bir şeydir. Sonuç olarak insan, hala çizmeye (iz bırakmaya) devam etmekte, düşünme şekli de kendisi gibi evrilmeye devam etmektedir. Bu araştırmada, desen eğitiminde çizimin “bir düşünme biçimi” olarak nasıl ele alındığı araştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Desen, Düşünme, Bilinç, Evrilme, İnsan.

STUDY OF DRAWING IN DRAWING TRAINING AS “A WAY OF THINKING”

Abstract

When art is thought to occur concurrently with the development of man, it is clear that art is undoubtedly a way of thinking. When human beings as soon as discovered his shadow, perhaps they have questioned their existence in amazement. But when mankind the toddler on earth discovered the footprints left behind they have discovered the past as well. When “leaving trace” becomes a kind of journey from present to the past, human being have searched for ways into the past. Perhaps the first steps in the art, and the first traces of this stage anyway, so it was discovered. Art has continued to evolve until it pass from cave surface to canvas surface, it has reached into today. In that case drawing, of course, is part of that evolution and a way of thinking. Consciousness, as related as faced with every single thing, transferring to the surface of objects and materials are something related to consciousness. As a result, people still continues drawing (leave trace), way of their thinking continues to evolve itself as well. In this study, it is studied how drawing handled as a way of thinking in drawing training

Keywords: Drawing, thinking, consciousness, Evolving, Human.

GİRİŞ

Düşünme; fikir edinme ya da fikir oluşturma çerçevesinde işleyen zihinsel bir süreçtir. Düşünmenin zihinsel bir süreç olduğu göz önüne alındığında ilkel toplumlar ya da günümüz modern insanların düşünme biçimi arasında temel olarak hiçbir fark olmadığı açıkça görülmektedir. Düşünen insan gördüğü hey şeyle zihinsel bir ilişki kurarak zihinsel gelişimini günümüze kadar getirmiştir.

Sanatın başlangıcı da insanın düşünmeye başlamasıyla kendini göstermiştir denilebilir. İnsan, düşünmeyi keşfettiğinde bir şekilde bir aktarım ihtiyacı hissetmiştir. Doğayı keşfetmeye başlayan insan yaşam deneyimlerini bir şekilde aktarma çabasına girmiştir kuşkusuz. John Berger “Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir”(Berger, 2009:7). Der. Yazının henüz keşfedilmediği günlerde arkeolojik kalıntıların da gösterdiği üzere insan, çizgiye başvurmuş, yüzeyler üzerine çizimler yapmıştır. Bu çizimlerin amacının ne olduğu ya da nasıl yapıldığı ile değil neden-niçin yapıldığı sorusu daha önemlidir. Amaç ne olursa olsun bu çizimlerin tamamı zihinsel bir çaba sonucu oluşmuştur. Çizimler gözlem, muhakeme ve deneyim gerektirmektedir. Öyleyse tarihte ilksel olan bu çizimler sanatın ilk örnekleri olarak kabul edilebilir.

Çizim yapmak geçmişten günümüze insanın yaşamının bir parçası olmuştur. Görsel ifade aracı olmaktan öte çizim, aynı zamanda bir düşünme biçimi olduğundan birçok sanat disiplininde başvurulan bir yöntemdir. Başta resim sanatı olmak üzere, heykel, mimari, sinema ve diğer görsel sanatlar alanlarında çizime sıklıkla başvurulmaktadır. Desen eğitiminin de resim sanatının temellerini oluşturduğu düşünüldüğünde çizim yapmanın bir tür benzetme çabasından öte bir düşünme biçimi olarak algılanması çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir ayrıntıdır.

Bu çalışma, desen eğitiminde çizim yapmanın bir nesneyi ya da bir düşünceyi görselleştirmeden daha çok bir fikir üzerine düşünme eylemi olduğunun üzerinde durmuştur. Desen çizimi, biçim oluşturmanın yanında ortaya konan biçimin bir içerikle ilişkilendirilmesidir.

YÖNTEM

Bu çalışmada ortaya konan bilgiler, literatür taraması ve eser incelemeleri sonucu edinilmiştir. Araştırmada bahsi geçen konularda tarihsel ve sanatsal kronoloji sırası takip edilmiştir. Ayrıca tarih öncesi dönemden günümüze değin geniş bir tarihsel süreç olduğundan dolayı örnekler çok kısa tutulmuştur. Mağara resimlerinden yazıya geçiş ve sonrasındaki resim ve desen çizimleri bağlamında kısıtlamalar yapılmış, anonim eserlerin yanında Leonardo da Vinci, Francisco Goya, Käthe Kollwitz, William Kentridge ve Fernando Botero gibi sanatçıların eserleri örnek olarak verilmiştir.

“BİR DÜŞÜNME BİÇİMİ” OLARAK DESEN

Sanat, insanlığın görsel ve kültürel bellek oluşturma çabalarından biridir. Resim, Edebiyat, Sinema ve Fotoğraf gibi sanat disiplinlerinin üretimleri her ne kadar birer estetik nesne iseler de diğer bir taraftan insanın oluşturduğu bellek biçimidir. Başlangıçta, sesler/sözler, dans ve belki müzik ardından taklit etme yetisiyle gelişen resim ve diğer boyutları ile sanatın biçimleri, insanlık tarihindeki belgeleyici ve dönüştürücü yerlerini almışlardır.

Bilginin davranışsal bir olgu olduğu düşünüldüğünde, sanat da bilgi üreten davranışsal bir olgudur. Öyleyse sanatın bilgi üretme biçimlerinden biri olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Bilginin üretimi davranışsaldır denildiğinde, bu söylem biçimi zihinsel bir davranış biçimini de kapsamaktadır. Kuşkusuz insanın çizim yapma güdüsü de bu zihinsel sürecin bir parçasıdır ve günümüze değin bu güdü devam etmektedir. Kısa bir öyküden örnek verecek olursak; “Korint Körfezi'ndeki yataklardan birinde yatan bir kadın odun ateşinin ışığında uyumakta olan aşğının profilini seyrediyor. Adamın gölgesi duvara vuruyor. Aşğı şu anda kadının yanında yatıyor, ama gidecek. Şafak vakti savaşa gidecek, ölüme gidecek. Aynı zamanda duvardaki gölgesi, onun yolculuk arkadaşı da onunla birlikte gidecek ve onunla birlikte ölecek. Şu anda henüz gece Kadın korların içinden yansıyanmış bir odun parçası alıyor ve duvara gölgenin konturlarını çiziyor. Bu çizgiler gitmeyecek. Kendisini kucaklamayacaklar ve o bunu biliyor. Ama en azından gitmeyecekler”(Galeano, 2010:58). Eduardo Galeano'nun Resim Çizme Sanatı adlı öyküsünden de anlaşılacağı üzere resim yapma güdüsü bir yerde iz bırakma güdüsünden gelmektedir.

Çevresindekileri gözlemleyen insan deneyimlerini genellikle mağara duvarlarına aktarmıştır. Bu aktarımların ilk örnekleri genellikle tek renk çizimler ya da yumuşak yüzeyler üzerine uygulanan çizimlerden oluşmaktadır. Mağara zeminine ya da duvarlarına kil veya çamur gibi malzemeler sürülerek oluşturulmuş kalıntılar bu

çizimlerin ilk örnekleridir. Sonraları daha sert taş çeşitleriyle kazıma suretiyle yapılan çizimler insanlık tarihine ilk derin izlerini bırakmaya başlamış, resim tarihinin ilk örneklerini oluşturmuştur. Renk veren çeşitli mineralleri topraktan elde edilen renkleri ve kömürü kullanmaya başlayan insan daha karmaşık figürler boyamaya başlamıştır. Avrupa'da kırmızı renk için demir oksit (hematit) kullanıldığı bilinmektedir. Siyah renk için mangan dioksit ve odun kömürü, beyaz için ise kaolin kullanılmıştır.

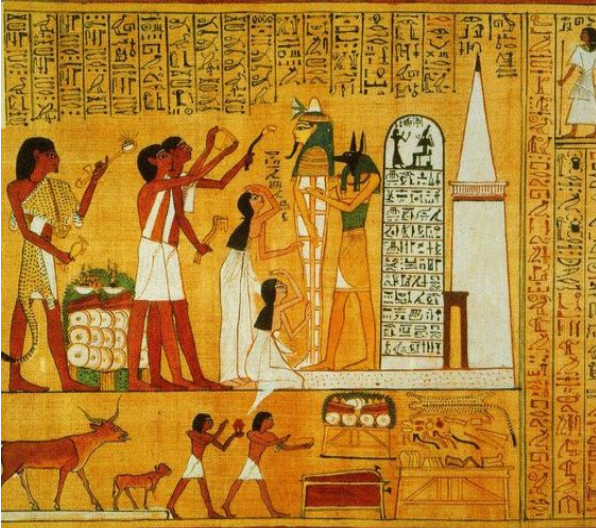

Resim 1: Hyena painting in the Chauvet Cave, France

Resim 2: Lions painted in the Chauvet Cave, France

Mağara duvarlarındaki çizimler yaşam deneyimleriyle doğru orantılı bir şekilde ilerlemeye başladıkça bu çizimler giderek soyutlaşmaya sembolleşmeye başlamıştır. İnsanın yazı yazma gerekliliği, Yontma Taş devrinden itibaren başladığını arkeolojik bulgular desteklemektedir. Şüphesiz o çağlarda da iletişim bir ihtiyaç olmuş, bu ihtiyacı da resim ve çizimler karşılamıştır. Nitekim yazının ilk örnekleri de resimlemelerden oluşmaktadır. Bir şeyin miktarını kayıt altına alma ihtiyacını da iplere atılan düğümler ya da yüzeylere çizilen çizgilerle giderilmiştir. Bilgi ve ihtiyaç çoğaldıkça ve üretim arttıkça nesnelere ve soyut düşünceleri anlamlı haline getirmek için şekiller ve semboller üretme ihtiyacı doğmuştur.

Resim 3: Egyptian Ancient Egypt Art

Resim 4: Sumerians Cuneiform Writing

Yazının geliştiği ilk toplumlara baktığımızda başlangıç olarak Orta Asya ve Orta Doğu'da belirmeye başladığı bilinmektedir. Kuşkusuz yazının gelişimi kısa süreli olmamış, insanın ve sanatın gelişimi gibi evrimsel bir süreçten geçmiştir. Nitekim Asya kıtasındaki dilleri ele aldığımızda daha çok sembolik harflerden oluşan bir yazım stili gözlemlenmektedir. Japonya'nın en eski yazım stillerinden biri olan aynı zamanda ideogram olarak

da tanımlanan Kanji¹, Kore yoluyla Çin'den Japonya'ya gelmiştir. Kanji, aynı zamanda yaklaşık iki bin yıllık bilinç birikimin sembolleşmiş halidir. Bu karakterlerin ortaya çıkışı, Mısır Hiyerogliflerinin Sümer yazı sistemine kaynaklık etmesi gibi yüzeylere çizilen resimlerden gelir. Çeşitli objeleri, durumları ve soyut fikirleri karşılayan bu basit resim ve şekillerden ortaya çıkan Kanji, yüzyıllar içerisinde değişerek tamamen soyut birer kavram niteliği kazanmış günümüzdeki haline ulaşmıştır.

Resim 5: Fayyum Portrait 1

Resim 6: Fayyum Portrait 2

Resim 7: Fayyum Portrait 3

¹ Kanji: (Han, Çin hanlığı), (harf, yazı) anlamına gelen iki karakterden oluşan bir kelimedir.

Rönesans dönemine gelene kadar, resim sanatında bir gerileme yaşandığı açıkça görülmektedir. Gotik dönemde ortaya çıkan eserlerde hacim ve formlar adeta mağara döneminde yapılan eserlerden bile geridedir. Bilginin sınırları ortadan kalktığı, Avrupa’da yeniden doğan bu düşünme biçimi adeta sanatı uzun sürmüş bir kış uykusundan uyandırmıştır. Leonardo Da Vinci’nin bilimsel çalışmalarında kullandığı çizimler günümüz tıp eğitiminde bile ilk başlangıç derslerinin kitaplarını bezemektedir.

Resim 8: Leonardo Da Vinci’s drawings

Resim 9: Leonardo Da Vinci’s drawings

Bilginin kayıt türlerinin hangisine bakarsak bakalım, kayıt altına aldığımız şeyin düşünülmüş bir fikrin kaydı olduğu unutulmamalıdır. Resim, yazı, video ya da ses kaydı bir düşünme biçiminin kayıdır. Öyleyse desen çizimi de bir şekilde bu kayıtlardan birdir. Herhangi bir şeyin çiziminin yapılması, o şey üzerine düşünmektir. Nitekim desenin de yazının olduğu gibi bir dili ve bir grameri vardır. Gerekli yazım yöntemleri ve gramer bilgisinden yoksun bir sanatçı, doğru bir desen çizemez. Peki, desenin temel elemanlarından biri olan çizginin inandırıcılığı veya gerçekliğin yerini almasının sebebi nedir? Bu sorunun cevabı yine ilkel dönem diye nitelendirdiğimiz tarihsel noktada yatmaktadır. İnsanın düşünme biçimi çevresi ve kendi benliğini kavramasıyla ilintili bir olgudur.

İnsanoğlunun çoğunun çocukluk dönemlerinde yaptığı gibi kola bir saat çizerek saatin temsili olan bir çizime gerçek bir saat gibi davranması yaygın bir durumdur. Galeano’nun Hayal Kurmaya Övgü öyküsündeki gibi bir çocuğun çizgiye yüklediği anlam yerinde bir örnek olacaktır. “Bu olay, Cuzco dolaylarındaki Ollantaytambo kasabasının girişinde geçti. Birlikte olduğum turist topluluğundan biraz ötede tek başına durmuş, uzaktaki taş kalıntılara baktığım sırada, o yörenin çocuklarından biri, sıska ve partal bir şey, yanıma gelip benden bir kalem istedi. Kalemimi ona veremedim, çünkü bir yığın can sıkıcı not almaktaydım, ama onun avucuna küçük bir domuz resmi çizmeyi önerdim. Haber hemen yayıldı. Çevremi birden bir çocuk yumağı sardı; avazları çıktığı kadar bağırarak, o kirden çatlamış, meşinleşmiş yanık tenli avuçlarına hayvan resmi çizmemi istiyorlardı. Biri atmaca, öbürü yılan istiyor, başkaları da papağan ve baykuşları seçiyordu. Hayalet ve ejderha resmi isteyenler bile çıktı. Derken, bu curcunanın orta yerinde, alçacık boylu, boynu bükük bir yavru, bileğine siyah mürekkeple çizilmiş olan saati gösterdi. "Lima’da oturan amcam yolladı bunu bana," dedi. "İyi işliyor mu bari?" diye sordum. "Biraz geri kalıyor," diye itirafta bulundu (Galeano, 2010:45)”. Öyküdeki gibi bir saatin çizimine yüklenen anlam, çizginin düşünme eylemiyle olan yakın ilişkisinden ileri gelmektedir.

Ne var ki, bilgi üretme biçimleri, belirli bir kayıt altına alma eylemi olmadıkça hiçbir değer taşımamaktadır. Çizginin zaman üzerinde bıraktığı iz aynı zamanda bir tür bellek biçimini oluşturmaktadır ve değeri de buradan gelir. İnsanın yüzeylerde oluşturduğu çizgiler geçmişten günümüze gönderilebilecek kalıcı izlerdir. Böylelikle çizgi, düşünülen bir fikrin geleceğe aktarımını olağan kılmaktadır. Tarihsel belleğimize işleyen olayların kayıtları da bir şekilde çizgiler sayesinde olmuştur. Örneğin Francis Goya, “Savaşın Felaketleri” başlıklı gravür serisinde toplumsal bir yıkımın dehşet verici kayıtlarını bir gazeteci edasıyla tutmuştur. 1808 yılında Fransa ordularının İspanya’ya girmesi ve tahta Napolyon’un kardeşi Joseph Bonaparte’in çıkmasıyla İspanyada ayaklanmalar meydana gelmiştir. 2 Mayıs’ta başlayan ayaklanmalar Joseph Bonaparte tahttan ininceye ve İspanya özgürlüğünü kazanıncaya altı yıl süren kanlı bir süreç yaşanmıştır. Goya’nın ürettiği gravür dizisi, savaşın

korkunç olayları, açlık, ölüm gibi temaları işlemiştir. Goya'dan günümüze doğru yaklaştıkça aynı tavırla eserler üreten birçok sanatçıya rastlamak mümkündür. Bu sanatçılar arasından Käthe Kollwitz ve Otto Dix'in desenlerinde de görüldüğü üzere 19. yüzyıldan günümüze doğru yaklaştıkça desen çizimleri günlük yaşam, toplumun sosyolojik durumu ve ideolojilerle de ilişki kurmuştur.

Resim 10: Francis Goya, The Disasters of War

Resim 11: Francis Goya, Wicked woman

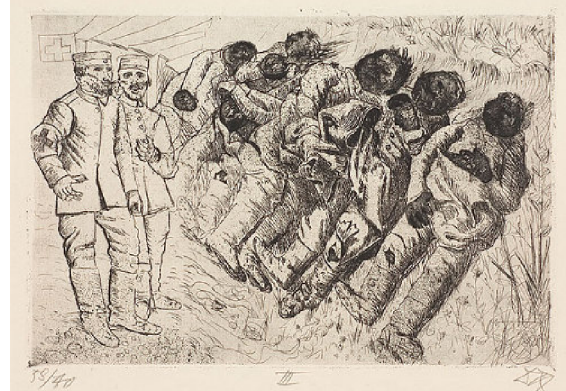
Resim 12: Käthe Kollwitz, Solidarity

Resim 13: Käthe Kollwitz, Woman with Dead Child

Resim 14: Otto Dix, Evening on the Wijtschaete Plain

Resim 15: Otto Dix, Gas victims

Resim 16: William Kentridge, Soho

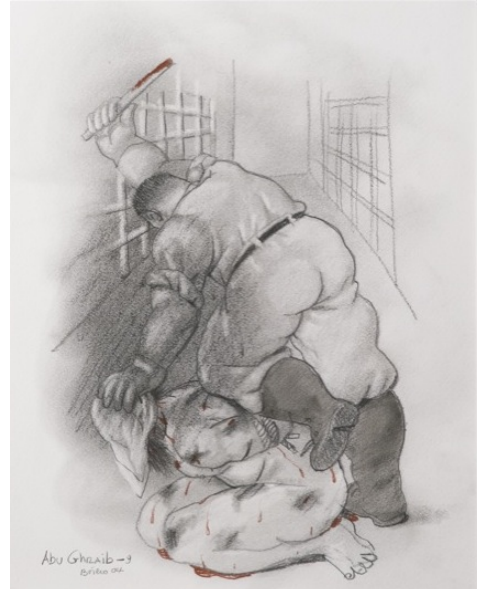
Resim 17: William Kentridge, Soho

Günümüze en yakın desen örneklerine baktığımızda William Kentridge ve Fernando Botero göze çarpmaktadır. Kentridge, Güney Afrika'da uzun süre devam etmiş olan Apartheid dönemini ele alarak desenlerini üretirken yalnızca çizim yapmamış, aynı zamanda bu geleneksel çizim yapma tavrını kameraya alarak başka türlü bir bellek oluşturma biçimi yaratmıştır. Yaptığı her hareketin fotoğrafını çeken sanatçı, "stop motion"² tekniğini kullanarak çizim-animasyon biçiminde birçok eser ortaya koymuştur.

Fernando Botero ise 2003 yılında Irak'ta yaşanan işkence olaylarının fotoğraflarını yeniden ele alarak desenler çizmiştir. Sanatçı kendi düşünme biçimi ile olayları gözlemlemiş, fotoğraflardan kendi biçimini oluşturmuştur. Böylelikle fotoğrafın durağan görüntüsü, içerikle biçimin birbirine bağlandığı zihinsel bir süzgeçten geçerek yeniden inşa edilmiştir.

Resim 18: Fernando Botero, Abu Gharib

Resim 19: Fernando Botero, Abu Gharib

² Çekilen tek kare resimleri ardı ardına dizip (her saniye için 15-24 kare) oynatılması ile hareket elde edilen animasyon filmi çekim tekniği.

SONUÇ

Desen çizmek, yalnızca görünenin bir benzerini belirli bir yüzeye aktarmak değildir. Desen, bir düşünce çerçevesinde gördüklerimizin, edindiğimiz fikirlerin ya da duyguların bir süzgeçten geçirilerek yüzeyde yeniden inşa edilmesidir. Desen eğitiminde çizimin “bir düşünme biçimi” olarak öğretilmesi kuşkusuz bireyleri sanatçılık yolunda daha doğru bir düşünme davranışına sevk edecektir.

Sonuç olarak, geçmişten günümüze doğru bakıldığında insanoğlu gelişimi sürecince iz bırakma yöntemine başvurmuş ve yeryüzündeki iktidarını düşünme yetisiyle elde etmiştir. Bilginin iktidarını keşfeden insan, onu saklamanın da yollarını aramış, yazıyı keşfetmiştir. Günümüze kadar söz, yazı ve görsel imajlardan oluşan insanlık birikiminin temelleri, çizme-iz bırakma eyleminden temellenmiştir. Öyleyse, insanın bir nesneyi ya da bir düşünceyi çizerek resmetmesi de o durum veya görüntü üzerine bir düşünme eylemi gerçekleştirmesidir. Böylelikle insan, deneyimlerini ve düşüncelerini görünenin daha da derinlerinde anlamlandırmış ve sanat olgusuyla birlikte kendi varlığını sorgulamaya başlamıştır.

KAYNAKÇA

Berger, J. (2004). Görme Biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları.

Galeano E. (2010), Kucaklaşmanın Kitabı, İstanbul: Can Yayınları.

Galeano E. (2010), Aynalar, İstanbul: Sel Yayıncılık.